

УДК: 069=161.2(477)

Микола Шатайло

Незалежний дослідник
(м. Кропивницький, Україна)

Mykola Shataylo

Independent researcher
(Kropyvnytskyi, Ukraine)

nikolayshataylo@ukr.net

СЕРЕДНЬОВІЧНА НУМІЗМАТИКА В УКРАЇНІ: ІСТОРИЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

MEDIEVAL NUMISMATICS IN UKRAINE: THE HISTORY OF RESEARCH

Анотація

Необхідність вивчення проблем середньовічної нумізматики неодноразово визначалась ученими як актуальний та перспективний напрямок нумізматичних досліджень в Україні. *Мета статті* – підсумувати стан вивчення середньовічної нумізматики в Україні, визначивши всесторонньо та якісно вивчені періоди й теми, а також виявити «білі плями» – найбільш перспективні для дослідження та маловивчені епізоди. *Наукова новизна* полягає у тому, що на базі аналізу результатів досліджень середньовічної нумізматики в Україні визначено найменш досліджені її складові, а відповідно, – і найбільш перспективні напрямки нумізматичних досліджень в цьому періоді.

Наразі історіографічні дослідження в українській нумізматиці залишаються малочисельними. За останні десятиліття українська нумізMATIKA збагатилася значною кількістю праць, що вимагає переосмислення досягнень вітчизняної нумізматики. В імперський період відбувалося базове накопичення інформації про знахідки монет, публікувалися історіографії монетних та скарбових знахідок. За радянського часу серед нумізматичного доробку з'явилися тепер уже широковідомі праці із загальним оглядом історії грошового обігу, які в хронологічному порядку торкаються і висвітлюють середньовічний період. Вивчення середньовічної нумізматики в незалежній Україні дослідники здійснюють із застосуванням найрізноманітніших джерел – матеріалів архівів, музейних колекцій, газетних публікацій та Інтернет-ресурсів. Популярним видом публікації серед науковців та колекціонерів стали каталоги різновидів монет. Знахідки окремих монет та скарбових депозитів використовуються як основне джерело в дослідженні торгових та економічних зв'язків окремих регіонів України, а також при написанні підручників з нумізматики та загальних праць з історії грошового обігу.

Дослідниками були опубліковані праці з історії грошового обігу окремих регіонів, зокрема: Волині, Поділля, Подніпров'я, Півдня та ін. Уведено до наукового обігу численні нумізматичні матеріали з колекцій музеїв, а також матеріали, знайдені під час археологічних досліджень. Значну увагу приділено вивченню проблеми фальшування монет, що здійснювалося з метою завдати збитків грошовому обігові.

Висновки. У незалежній Україні набули подальшого розвитку нумізматичні дослідження найрізноманітніших окремих тематик нумізматики доби Середньовіччя. Суттєвих результатів досягнуто у вивченні монет Улусу Джучі, Червоної Русі, Подільського князівства, монет Богемії, монет Володимира Ольгердовича, монет Великого князівства Литовського, князівства Молдавського та Османської імперії. На наш погляд, недостатніми залишаються результати дослідження щодо монет Візантії, Давньої Русі, монетно-вагових зливків гривень, монет Венеції та Болгарії, королівства Польського, Кримського ханства, татаро-генуезьких аспрів Кафи і Тани.

Ключові слова: нумізматика, наукові дослідження, історіографія, Середньовіччя, грошовий обіг, монетні скарби, топографія знахідок, фальшивомонетництво.

Summary

The necessity of studying the problems of medieval numismatics has been multiply identified by scientists as an actual and promising direction of numismatic researches in Ukraine. **The aim of the study** is to summarize the current condition of the medieval numismatics researches in Ukraine, identifying the most comprehensively and qualitatively studied periods and topics, as well as identify the «white spots» as the most promising for research and little-studied episodes in the history of monetary circulation in Ukraine during the Middle Ages. **The scientific novelty is.** On the basis of the analysis of the results of studies of medieval numismatics in Ukraine the most promising directions of numismatic research and the least researched components in this period have been determined.

Historiographical studies in Ukrainian numismatics are currently few in number. One of the first works on the historiography of medieval numismatics in Ukraine was carried out by Natalia Turmis under the scientific supervision of Professor Roman Shust. In recent decades, Ukrainian numismatics has been enriched by a large number of works, which requires a rethinking of the achievements of domestic numismatics. At the turn of the 20th – 21st centuries, the issue of scientific study and use in scientific research of materials from unofficial unauthorized searches for coins, demarcating inadmissible elements and possible directions of using materials of «black archeology» in modern research.

Researchers study medieval numismatics in independent Ukraine using a wide variety of sources – archive materials, museum collections, newspaper publications and

Internet resources. Coin catalogs are a popular type of publication among scholars and collectors. Finds of individual coins and treasure deposits were used as the main source in the study of trade and economic relations of individual regions of Ukraine, as well as textbooks on numismatics and general works on the history of monetary circulation. Researchers have published works on the history of money circulation in individual regions, in particular: Volhynia, Podillia, Podniprovyia, South, etc. Considerable attention is paid to the study of the problem of coin forgery. The technological aspects of the production of coins of the Middle Ages are considered in the context of the accumulation of the necessary knowledge for the implementation of an art expertize.

A number of studies have been devoted to the finds of coins of the late Roman Empire and Byzantium. Regarding the coins of European states of the 9th-12th centuries, the greatest attention was paid to the finds of English, German and Scandinavian coins, and the aspect of their imitation was also carefully studied.

Interest in the coins of the Grand Duchy of Kyiv dates back to the 19th century, and independent Ukraine could not ignore these issues. Coin-weight ingots of the hryvnia in independent Ukraine were studied in the focus of their forgeries, suggesting forward various hypotheses in this regard. The coins of the Golden Horde were studied mainly in the focus of the introduction into scientific circulation of previously undetected die varieties, as well as the study of the problem of forgeries.

The circulation of the Prague grosz acquired a number of features on the territory of Ukraine, the most famous researchers concentrated their efforts on the study of the clipping of the Prague grosz, countermarked coins, and treasure finds, determining the ways in which these coins arrived in Ukraine. Considerable attention was paid to the study of the classic coinage of the Podil princes Kostyantyn Koriatovich and his son Yuriy in Smotrych.

The Conclusions. In general, significant results have been achieved in the study of the coins of Ulas Jucha, Galician Rus, the Principality of Podillia, coins of Bohemia, coins of Volodymyr Olherdovich, coins of the Grand Duchy of Lithuania, the Principality of Moldavia, and the Ottoman Empire. In our opinion, the results of the research on the coins of Byzantium, Old Rus, hryvnia weight ingots, coins of Venice and Bulgaria, the kingdom of Poland, the Crimean Khanate, the Tatar-Genoese aspers of Kafa and Tana are insufficient.

Keywords: numismatics, scientific research, historiography, the Middle Ages, money circulation, coin treasures, topography of finds, counterfeiting.

Постановка проблеми. Необхідність вивчення проблем середньовічної нумізматики неодноразово визначалась ученими як актуальний та перспективний напрямок нумізматичних досліджень в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цікавість до вивчення української нумізматики виникла ще у ХІХ ст. Професором Володимиром Антоновичем детально досліджено монетні знахідки на території Київської та Волинської

губерній, складено відповідні топографії¹. В радянський час праць з історіографії середньовічної нумізматики в Україні не зафіксовано, наукові пошуки сконцентровані на складанні топографій знахідок середньовічних монет різних емітентів та написанні праць з історії грошового обігу загального характеру. Із здобуттям Україною незалежності цікавість до історії нашого народу суттєво збільшується, зокрема зростає й кількість нумізматичних досліджень. Однією з перших праць з історіографії середньовічної нумізматики в Україні стало дослідження Наталії Турміс², виконане під науковим керівництвом професора Романа Шуста.

Історіографія скарбознавства в сучасній Україні висвітлена у публікації Віктора Коцура³. Ученим також окреслено важливість вивчення середньовічних монет в системі спеціальних галузей історичної науки, в контексті актуальних напрямків нумізматичних досліджень в Україні⁴. На межі ХХ–ХХІ століть набула наукової гостроти проблема сумнінного вивчення та використання в наукових дослідженнях матеріалів неофіційних несанкціонованих пошуків монет. Необхідність розмежування недопустимих елементів та можливих напрямків використання матеріалів «чорної археології» в сучасних дослідженнях також обґрунтовано Віктором Коцуром⁵. Українська дослідниця Ірина Хромова проаналізувала дисертації з нумізматики на здобуття наукових ступенів⁶, відзначивши, зокрема, наукові досягнення в напрямку середньовічної нумізматики в дисертаціях Наталії Турміс, Георгія Козубовського⁷, Андрія Бойка-Гагаріна⁸, а також у дисертаційному дослідженні авторки розвідки⁹.

Формулювання мети статті. У цій статті ми маємо на меті підсумувати стан вивчення середньовічної нумізматики в Україні, визначивши всесторонньо та найбільш якісно вивчені періоди і теми, а також виявити «білі плями» – найбільш перспективні для дослідження та маловивчені епізоди в історії грошового обігу України в період Середньовіччя.

Виклад основного матеріалу дослідження.

В імперський період відбувається активне накопичення інформації з історії грошового обігу, фіксуються монетні скарби та одиничні знахідки монет, формуються колекції музеїв¹⁰. Фіксацію монетних знахідок з подальшою публікацією **топографій монетних знахідок** в різних регіонах України розроблено

¹ Antonovich 1900.

² Turmys 2005.

³ Kotsur 2017: 15–33.

⁴ Kotsur 2013: 3–8.

⁵ Kotsur 2016: 5–9.

⁶ Khromova 2018: 272–292.

⁷ Kozubovs'kyj 1992.

⁸ Bojko-Naharin 2014.

⁹ Khromova 2011.

¹⁰ Bojko-Naharin 2016: 134–145.

Миколою Біляшівським¹¹ та Володимиром Антоновичем¹². Процеси боротьби держави проти фальшивомонетників висвітлено Юрієм Сокольським у його історико-юридичному дослідженні, де автором, зокрема, виразно описана діяльність середньовічних фальшивомонетників¹³.

У *радянський час* серед нумізматичного доробку з'являються широковідомі праці із загальним оглядом історії грошового обігу, які у хронологічному порядку торкаються і висвітлюють середньовічний період. У цьому контексті одні з найбільш відомих – праці Миколи Котляра¹⁴. Також дослідником до наукового обігу введено численні, нові на той час, знахідки монет¹⁵, виконано ґрунтовне дослідження з історії грошового обігу середньовічної та ранньомодерної доби¹⁶. Відомим науковцем Володимиром Кропоткіним було складено широку та ґрунтовну топографію знахідок монет Візантії на території колишнього СРСР з окремим розглядом знахідок на теренах України¹⁷.

Вивчення середньовічної нумізматики в незалежній Україні дослідники здійснюють із застосуванням **найрізноманітніших джерел**. Вивченням монетних знахідок на Київщині на базі архівних матеріалів займалась українська вчена Ольга Беляя¹⁸. Матеріали публікацій періодичної преси у повідомленнях про знахідки монет Середньовіччя проаналізував Андрій Бойко-Гагарін¹⁹, зафіксувавши прикрі факти частої неточності та недостовірності таких даних, публікації неіснуючих монет та ймовірно, і недостовірних фактів. Значну роль Інтернет-ресурсів визначено та обґрунтовано професором Василем Орликом²⁰.

Популярним видом публікації серед науковців та колекціонерів стали **каталоги різновидів монет**, які допомагають чітко ідентифікувати та датувати знайдені монети, зокрема як і виявлені під час археологічних досліджень, так і передані до фондів музеїв. Один із найбільш популярних каталогів в Україні – доробок Валерія Нечитайла²¹.

Період Середньовіччя не могли оминути увагою нумізмати у публікаціях підручників та загальних праць з історії грошового обігу. Підручники для студентів ЗВО з вивчення нумізматики та історії грошового обігу підготували Роман Шуст²², Григорій Голиш²³, Роберт Тхоржевський²⁴. Українським ученим

¹¹ Belyashevskiy 1889.

¹² Antonovich 1900.

¹³ Sokol'skij 1873.

¹⁴ Kotlyar 1974: 174.

¹⁵ Kotlar 1975.

¹⁶ Kotliar 1971.

¹⁷ Kropotkin 1962.

¹⁸ Bielaia 2013: 189–194.

¹⁹ Bojko-Haharin 2018.

²⁰ Orlyk 2013: 129–133.

²¹ Nechitaylo 1997b: 11–22.

²² Shust 2007.

²³ Goly'sh 2006.

²⁴ Tkhorzhievskiy 1999iuka.

Валерієм Нечитайлом було класифіковано основні етапи грошового обігу України з виокремленням особливостей середньовічного етапу вітчизняного грошового обігу²⁵.

Знахідки окремих монет та скарбових депозитів використали як основне джерело в дослідженні **торгових та економічних зв'язків** окремих регіонів України в добу Середньовіччя. Георгієм Козубовським описано торгові зв'язки XIV століття на базі аналізу монетних знахідок²⁶.

Частина дослідників не концентрувала фокус своїх досліджень на окремій тематиці, вивчаючи грошовий обіг на базі **знахідок в окремому регіоні**. Так, О. Позиховський та Р. Шуст вивчали знахідки монет на Волині²⁷, Георгій Козубовський вивчав знахідки Подніпров'я²⁸, Андрій Крижанівський досліджував нові знахідки монет у Західній Україні²⁹, Олексій Бакалець аналізував знахідки монет на Поділлі на матеріалах актових джерел³⁰, знахідки монет на Київщині досліджено Ольгою Белою, науковий архів ученої погрупувала та опублікувала її донька Лідія Распутіна³¹, скарби та знахідки монет на території Півдня України досліджено Віктором Піворовичем³², знахідки монет на Буковині проаналізовано Олександром Огуєм³³, знахідки у Північному Причорномор'ї висвітлено Оленою Столярик³⁴, знахідки в Черкаській області згруповано Анатолієм Шостопалом³⁵.

Одне із найбільш достовірних джерел в нумізматиці складають автентичні **монети, які зберігаються у колекціях державних музеїв**. Причиною цьому – збереженість низки достовірних даних про музейний предмет, зокрема достовірні свідчення про знахідку. Вивченню середньовічних монет у складі музейних колекцій вивчали Василь Орлик та Андрій Бойко-Гагарін³⁶, висвітливши епізод з історії колекції Національного музею історії України з переміщенням частини колекції із середньовічними монетами до сховища Державного банку України. Найбільш цікаві предмети з колекції Музею грошей Національного банку України, в тому числі монетно-вагові зливки Давньої Русі, опублікував у каталозі колекції колектив авторів: Денис Толочко, Андрій Бойко-Гагарін, Роман Рілов та Марта-Марія Костів³⁷. Детально проаналізував склад колекції НІЕЗ «Переяслав», описавши в складі музейного зібрання середньовічні монети, Віктор Коцур³⁸.

²⁵ Nechitajlo 1997a: 8.

²⁶ Kozubovskiy 2012: 75–82.

²⁷ Pozikhovskyy & Shust 2005: 543.

²⁸ Kozubovskiy 1992.

²⁹ Kryzaniwskij 2009: 161–180.

³⁰ Bakalets 2017.

³¹ Bielaia & Rasputina 2020.

³² Pivorovych 2009.

³³ Ohui 2008.

³⁴ Stoljarik 1997.

³⁵ Shostopal 2014: 96–102.

³⁶ Orlyk & Boiko-Naharin 2020: 225–237.

³⁷ Muzei hroshei: naukovо-populiarnyi kataloh 2021.

³⁸ Kotsur 2020: 144–164.

Найбільш достовірне джерело у дослідженнях в галузі нумізматики – монети, виявлені під час археологічних досліджень. Публікації результатів археологічних пошуків дослідників містять матеріали, присвячені вивченню окремих археологічних об'єктів. Так, колективом науковців у складі Сергія Тараненка, Всеволода Івакіна, Андрія Бойка-Гагаріна та Георгія Козубовського вивчено та опубліковано знахідки монет на території церкви Спаса на Берестові³⁹; Оленою Веремейчик та Георгієм Козубовським вивчено середньовічні монети з розкопок Любеча⁴⁰; Ігорем Прохненком та Марією Зленко вивчено знахідки Середнянського замку⁴¹.

Значну увагу вивченню **проблеми фальшування монет**, що здійснювалося з метою завдати збитків грошовому обігові, приділено у працях Андрія Бойка-Гагаріна⁴², а також Ігоря Прохненка та Марії Жиленко⁴³.

Технологічні процеси виготовлення монет у добу Середньовіччя досліджував Андрій Бойко-Гагарін, описавши окремі технологічні аспекти⁴⁴ та згрупувавши результати у дисертаційне дослідження⁴⁵.

У незалежній Україні набули подальшого розвитку нумізматичні дослідження найрізноманітніших **окремих тематик нумізматики доби Середньовіччя**. Знахідкам монет пізньої Римської імперії та *Візантії* присвячено ряд досліджень, зокрема ще за радянських часів. Топографію знахідок візантійських монет було складено В. Кропоткіним з охопленням не лише території колишнього СРСР, а також і з описом знахідки на о. Готланд та в інших країнах Європи⁴⁶. Знахідки пізньоримських та візантійських монет в Одеській області згрупував Петро Каришковський⁴⁷. Нові знахідки візантійських монет на Переяславщині були опубліковані археологами Дмитром Тетерею та Олександром Прядком⁴⁸. Скарб фальшивих гістаменонів Візантії опублікував Віталій Жарко⁴⁹. Монети Візантії з колекції сім'ї Богдана та Варвари Ханенків опубліковано Максимом Осипенком та Андрієм Бойком-Гагаріним⁵⁰. Аналіз історіографії вивчення знахідок монет пізнього Риму та Візантії здійснений колективом дослідників – Віктором Коцуром, Андрієм Бойком-Гагаріним та Володимиром Кашперським⁵¹.

³⁹ Taranenka & Ivakin & Boiko-Naharin & Kozubovskyi 2021: 100–103.

⁴⁰ Veremeichyk & Kozubovskyi 2006: 64.

⁴¹ Prokhnenko & Zhylenko 2017: 86–97.

⁴² Boiko-Naharin 2017: 187–195. Ibid. Boiko-Naharin 2014a. Ibid. Bojko-Gagarin 2017.

⁴³ Prokhnenko & Zhylenko 2017: 86–97.

⁴⁴ Boiko-Naharin 2014: 37–41. Ibid. Boiko-Naharyn 2014: 479–481.

⁴⁵ Boiko-Naharin 2014a. Ibid. Boiko-Naharin 2014b.

⁴⁶ Kropotkin 1962.

⁴⁷ Karyshkovskij 1970: 83–84.

⁴⁸ Teteria & Priadko 2016: 26–29.

⁴⁹ Zharko 2015: 28–31.

⁵⁰ Boiko-Naharin & Osypenko 2018: 51–53.

⁵¹ Kotsur & Boiko-Naharin & Kashperskyi 2021: 211–227.

Найбільшу увагу вивченню монет європейських держав IX–XII століть – англійських, німецьких та скандинавських – здійснив відомий український учений Сергій Кулешов⁵² з акцентацією уваги на вивченні інтерпретації раніше невідомих середньовічних монет, а також на малодослідженому у вітчизняній нумізматиці питанні імітації денарієвої монети⁵³.

Монети Давньої Русі. Дослідження власного монетного карбування у княжому Києві займає особливе місце у вітчизняній нумізматиці. Інтерес до монет великих князів київських сягає ще XIX століття, не могли оминати увагою ці емісії і в незалежній Україні. Нові знахідки давньоруських монет здійснено Юрієм Покрасом⁵⁴, дослідження класичного Ніжинського скарбу доповнив Олександр Морозов⁵⁵, натомість, у відомого вченого Миколи Котляра⁵⁶ про давньоруські монети публікації здебільшого загального характеру. Значний внесок у вивчення монет Володимира Великого та Святополка Окаяного здійснив російський дослідник Микита Моїсеєнко⁵⁷, частина праць якого вийшла друком в Україні. Спираючись на результати багатолітніх археологічних пошуків, висновки щодо грошової системи та місця в ній княжої емісії виклав Олексій Комар⁵⁸. Окремі проблемні питання грошового обігу розглядав Сергій Климовський, зокрема проаналізував речові скарби в контексті грошового обігу у XII–XIII столітті⁵⁹.

Монетно-вагові зливки гривні в незалежній Україні вивчались у контексті дослідження їх підрбок з викладом стосовно цієї проблеми різних гіпотез. Так, Георгій Козубовський⁶⁰ припустив існування відразу кількох можливих шляхів походження мідних зливків, ідентичних за формою та розмірами з монетно-ваговими гривнями. Натомість, Андрій Бойко-Гагарін схиляється до визначення таких зливків як тогочасних фальсифікатів⁶¹, публікуючи подібні артефакти як із колекції музею⁶², так і вводячи до наукового обігу унікальний скарб оловяних зливків⁶³.

Крім того Андрієм Бойком-Гагаріним опубліковано й наукові розвідки щодо фальсифікації та особливостей обігу цехінів Венеції⁶⁴, а також описано монети давньої Болгарії із колекції Національного музею історії України⁶⁵.

⁵² Kuleshov 2016: 468–471.

⁵³ Kuleshov 2014: 194–201. Ibid. Kuleshov 2013: 22–31. Ibid. Kuleshov & Boiko-Naharin 2013: 163–167.

⁵⁴ Pokrass 1998: 10–12.

⁵⁵ Morozov 2011: 99–104.

⁵⁶ Kotliar 2012.

⁵⁷ Moiseienko 2018: 32–42.

⁵⁸ Komar 2015: 37–85.

⁵⁹ Klimovskij 2005: 145–154.

⁶⁰ Kozubovskij 2005: 104.

⁶¹ Bojko-Gagarin 2015b: 18–19.

⁶² Boiko-Naharyn & Korpusova 2017: 120–132.

⁶³ Boiko-Naharin & Huletskyi 2018: 11–14.

⁶⁴ Bojko-Gagarin 2013b: 138–142.

⁶⁵ Boiko-Naharin 2016: 215–222.

Вагомий внесок у вивчення актуальних питань в нумізматиці *Улусу Джучі* здійснено Юрієм Зайончковським⁶⁶ у співавторстві із Дмитром Гулецьким⁶⁷, Володимиром Тішкіним⁶⁸ та Андрієм Бойком-Гагаріним⁶⁹. Окремі дослідження джучидської нумізматики здійснено Костянтином Хромовим⁷⁰, в тому числі у співавторстві з Іриною Хромовою, напрямок досліджень якої сконцентровано навколо вивчення особливостей обігу монет на території Подніпров'я⁷¹. Питання місцевих *імітацій ординських монет на території Подніпров'я* вивчались авторським дуєтом Ірини Хромової⁷² та її батька Костянтина Хромова⁷³. Фальшиві монети Золотої Орди, виготовлені з метою нанесення збитку грошовому обігові, досліджено Андрієм Бойком-Гагаріним⁷⁴.

Вивченням монет *Червоної Русі* займалися як українські, так і зарубіжні дослідники, публікуючи результати своїх наукових пошуків у вітчизняних наукових виданнях. Так, відомий дослідник Анатолій Шостопа⁷⁵ опублікував роздуми щодо ролі львівських грошків в обігу Подніпров'я, професор Борис Пашкевич⁷⁶ увів до наукового обігу нові знахідки львівських монет та виклав історію їх побутування. Найбільший внесок у вивчення галицької монети належить Андрієві Кижанівському⁷⁷.

Винятково цікаву емісію становить власне монетне карбування Луцька за часів правління князя Любарта. У цьому контексті важливе дослідження з вимірюванням складу металу волинських пенязів здійснено Андрієм Бойком-Гагаріним з монетою, переданою проєктором Сергієм Кулешовим до зібрання Музею грошей Національного банку України⁷⁸.

Новий етап у грошовому обігу ознаменувався початком карбування у Богемії монети нового зразка – празького або широкого гроша. Обіг празького гроша набув ряду особливостей на території України, а найбільш відомі дослідники сконцентрували свої зусилля навколо вивчення теми обрізання празьких грошів⁷⁹,

⁶⁶ Zajonchkovskij 2015: 226–241. Ibid. Zajonchkovskij 2013a: 159–164. Ibid. Zajonchkovskij 2016a: 534–551. Ibid. Zajonchkovskij 2017: 191–194. Ibid. Zajonchkovskij 2016b: 135–141. Ibid. Zajonchkovskij 2013b: 81–87.

⁶⁷ Guleckij & Zajonchkovskij 2015: 163–207.

⁶⁸ Zajonchkovskiy & Tishkin 2018: 70–80.

⁶⁹ Bojko-Gagarin & Zajonchkovskij 2022: 90–95. Bojko-Gagarin 2016a: 29–31. Ibid. Bojko-Gagarin 2016b: 53–55.

⁷⁰ Hromov 2004: 34–57.

⁷¹ Khromova 2011a.

⁷² Khromova 2009: 49–59. Ibid. Khromova 2011b: 222–225. Ibid. Khromova 2012: 229–237. Ibid. Khromova 2013: 462–470. Ibid. Khromova 2017: 41–52.

⁷³ Khromov & Khromova 2015: 191–203. Ibidem. Hromova & Hromov 2012.

⁷⁴ Bojko-Gagarin 2015d: 29–31. Ibid. Bojko-Gagarin 2016b: 53–55.

⁷⁵ Shostopal 2018: 19–23.

⁷⁶ Paskiewicz 2005: 107–108.

⁷⁷ Kryzhanivskiy 2019.

⁷⁸ Bojko-Gagarin 2021: 29–30.

⁷⁹ Kryzhanivskiy 2020: 21.

контрамаркованих монет⁸⁰, питання знахідок скарбів чеської монети⁸¹, визначаючи шляхи надходження празьких грошів⁸².

Цікавим та дискусійним епізодом обігу монет Улусу Джучі у Східній Європі є надкарбування дангів контрамарками типу Колюмни, щодо якого в нумізматичних колах точилась наукова дискусія. Дмитром Гулецьким було проаналізовано значний скарб монет із дангами з надкарбуванням типу Колюмни, що був знайдений в районі с. Гнівань на Поділлі⁸³.

Найбільш цікавим для української нумізматики епізодом в обігу литовської монети залишається власне карбування князівствами у складі ВКЛ. Цікавість до кийвських емісій XIV століття характерна для робіт видатних класиків української нумізматики Володимира Антоновича⁸⁴, Миколи Петрова⁸⁵ та Карла Болсуновського⁸⁶. Монети кийвського князя Володимира Ольгердовича вивчали багато відомих учених. Микола Котляр увів в обіг один із перших значних скарбів із пенязями князя⁸⁷, здійснив спробу класифікації⁸⁸. Нові висновки щодо хронології карбування монет Володимира Ольгердовича здійснено Георгієм Козубовським⁸⁹, питання ідентифікації цих монет в політичному та економічному контексті підняв Сергій Климовський⁹⁰, склад та результати аналізу Сосницького скарбу монет опубліковано Іриною Хромовою⁹¹, нову знахідку на Переяславщині опубліковано Олександром Прядком⁹², знахідку монет Володимира Ольгердовича на території Києво-Печерської Лаври опубліковано Сергієм Тараненком та Андрієм Бойком-Гагаріним⁹³.

Окремий напрямок у дослідженні кийвських емісій XIV століття – вивчення імітативного карбування Володимира Ольгердовича, що знайшло відображення у наукових пошуках Олега Погорільця⁹⁴ спільно з Ростиславом Саввовим⁹⁵, Ірини Хромової⁹⁶ спільно з Костянтином Хромовим⁹⁷, а також Олександра Потильчака⁹⁸.

⁸⁰ Kozubovskij & Stokov I. 2001a: 188–189. Ibid. Kozubovskij 1999: 153–155. Ibid. Kozubovskyi & Stokov 2001b: 48.

⁸¹ Kozubovskij & Ivakin 1991. Ibid. Kozubovskij & Stokov 2001a: 188–189. Ibid. Kozubovskyi 2010: 60–69. Ibid. Kryzhanivskij 2013. Potylchak 2010: 195. Ibid. Pyvovarov 2016: 166–170.

⁸² Kozubovskyi 2012.

⁸³ Guleckij 2015: 208–225.

⁸⁴ Antonovich 1878: 151–157.

⁸⁵ Petrov 1908: 1–6.

⁸⁶ Bolsunovskij 1909.

⁸⁷ Kotljar 1970: 88–101.

⁸⁸ Kotljar 1971: 42–67.

⁸⁹ Kozubovskyi 2016: 27–41.

⁹⁰ Klymovskyi 2007: 358–375.

⁹¹ Khromova I. 2010: 22–43.

⁹² Priadko 2019: 125–126.

⁹³ Boiko-Naharin & Taranenko 2021b.

⁹⁴ Pohorilets & Savvov 2009: 10–11.

⁹⁵ Savvov 2012: 6–7.

⁹⁶ Khromova 2008: 304–315.

⁹⁷ Hromov 2007: 60–79.

Дослідниками в Україні значну увагу приділено вивченню класного монетного карбування *подільськими князями Костянтином Коріатовичем* та його сином Юрієм у м. Смотричі. Вагомий внесок у вивчення цієї монетної емісії здійснив Ростислав Саввов⁹⁹.

Детальному вивченню питання ролі *тевтонських монет* в Україні присвячені праці професора Василя Орлика, зокрема вченим складено ґрунтовну топографію знахідок монет Тевтонського ордену у Пруссії на території України¹⁰⁰, введено до наукового обігу скарби¹⁰¹, раніше неописані різновиди монет¹⁰², досліджено рідкісні емісії банату Северин¹⁰³ та уточнено місце битви на Ворсклі на базі нових знахідок тевтонських монет¹⁰⁴.

Важливою залишається проблема протистояння фальсифікації рідкісних монет та шахрайському продажу антикварних копій, тому вченим також приділено увагу ідентифікації та виокремленню особливостей експертизи антикварних копій тевтонських монет¹⁰⁵. Окрім того В. Орлик присвятив корпус праць проблемам нумізматики держав хрестоносців та їхнім знахідкам на території України¹⁰⁶.

Дослідження *молдовської монети* здійснювалось ученими Сергієм Пивоваровим¹⁰⁷. З нестандартного аспекту до вивчення молдовської сторони підійшов Андрій Бойко-Гагарін, використавши як джерело дослідження **молдовської монети каталоги нумізматичних аукціонів**¹⁰⁸. Нові знахідки молдовської середньовічної монети на території України висвітлено Лілією Дергачовою спільно із Андрієм Бойком-Гагариним¹⁰⁹.

Роль *польської монети* в період Середньовіччя, практично, не знайшла свого висвітлення в українській історіографії, хоча польські середньовічні монети характеризуються вченими в описах скарбів. Роль польської монети у грошовому обігові Поділля доби пізнього Середньовіччя та Нового часу висвітлено Олексієм Бакальцем¹¹⁰.

Дослідження монет *Османської імперії* здійснено Олександром Огуєм¹¹¹, Андрієм Бойком-Гагариним¹¹² та Дмитром Яновим¹¹³, дослідження монет

⁹⁸ Potyl'chak 2019a: 124. Ibid. Potyl'chak 2019b.

⁹⁹ Savvov 2016: 16.

¹⁰⁰ Orlyk 2017a: 37–74.

¹⁰¹ Orlyk 2017b: 258–263. Ibid. Orlyk 2016a: 93–97.

¹⁰² Orlyk 2017b: 258–263.

¹⁰³ Orlyk 2016b: 87–91.

¹⁰⁴ Orlyk 2018b: 54–59.

¹⁰⁵ Orlyk 2012: 112–115). Ibid. Orlyk 2018a: 5–17.

¹⁰⁶ Orlyk 2011; Orlyk 2015f; Orlyk 2016; Orlyk 2017a; Orlyk 2018b.

¹⁰⁷ Pyvovarov 2009: 21–35.

¹⁰⁸ Bojko-Gagarin 2019: 17–22.

¹⁰⁹ Dergaciova & Bojko-Gagarin 2010: 235–249. Ibidem. Dergaciova & Bojko-Gagarin 2020: 407–413. Ibidem. Dergacheva & Bojko-Gagarin 2011. Ibidem. Dergaciova & Bojko-Gagarin 2012: 34–36. Ibidem. Derhachova & Boiko-Naharin 2021: 266–319.

¹¹⁰ Bakalets 2016: 63–70.

¹¹¹ Ohui 2004: 234–266.

¹¹² Bojko-Gagarin 2015a: 95–115.

Трапезунду виконане Лілією Дергачовою¹¹⁴, *татаро-генуезькі аспри Кафи і Тани* досліджено Вадимом Майком¹¹⁵. Монети *Кримського ханства* вивчались у контексті їх фальшування¹¹⁶ та нових знахідок¹¹⁷.

Висновки дослідження. Історіографічні дослідження в українській нумізматиці наразі залишаються малочисельними. За останні десятиліття українська нумізMATика збагатилася численною кількістю праць, що вимагає переосмислення досягнень вітчизняної нумізматики. В імперський період відбувалося базове накопичення інформації про знахідки монет, публікувалися історіографії монетних та скарбових знахідок. У радянський час серед нумізматичного доробку з'явилися широковідомі праці із загальним оглядом історії грошового обігу, які у хронологічному порядку торкаються і висвітлюють середньовічний період. Вивчення середньовічної нумізматики в незалежній Україні дослідники здійснюють із застосуванням найрізноманітніших джерел – матеріалів архівів, музейних колекцій, газетних публікацій та Інтернет-ресурсів. Популярним видом публікації серед науковців та колекціонерів стали каталоги різновидів монет. Знахідки окремих монет та скарбових депозитів використані як основне джерело в дослідженні торгових та економічних зв'язків окремих регіонів України, а також у процесі написання підручників з нумізматики та загальних праць з історії грошового обігу. Дослідниками були опубліковані праці з історії грошового обігу окремих регіонів, зокрема: Волині, Поділля, Подніпров'я, Півдня та ін. До наукового обігу було введено численні нумізматичні матеріали з колекцій музеїв, а також матеріали, знайдені під час археологічних досліджень. Значну увагу приділено вивченню проблеми фальшування монет, що здійснювалося з метою завдання збитків грошовому обігові.

У незалежній Україні набули подальшого розвитку нумізматичні дослідження найрізноманітніших окремих тематик нумізматики доби Середньовіччя. Суттєвих результатів досягнуто у вивченні монет Улусу Джучі, Червоної Русі, Подільського князівства, монет Богемії, монет Володимира Ольгердовича, монет Великого князівства Литовського, держав хрестоносців, князівства Молдавського та Османської імперії. На наш погляд, недостатніми є результати дослідження щодо монет Візантії, Давньої Русі, монетно-вагових злиwkів гривень, монет Венеції та Болгарії, королівства Польського, Кримського ханства, а також татаро-генуезьських аспрів Кафи і Тани.

¹¹³ Yanov 2017: 345–379. Ibid. Yanov 2019.

¹¹⁴ Dergacheva & Zelenko 2008: 425–439.

¹¹⁵ Majko 2007.

¹¹⁶ Boiko-Naharin 2011: 25–32. Ibid. Wojko-Gagarin 2013a: 79–92.

¹¹⁷ Boiko-Naharin & Taranenko 2021a.

References

- Antonovich, V.** (1895). Arheologicheskaya karta Kievskoy gubernii [Archaeological map of the Kiev province]. Kiev. 139, 20 s. [in Russian].
- Antonovich, V. B.** (1878). O novonajdennykh serebrjanykh monetah s imenem Vladimira. [About newly found silver coins with the name of Vladimir.]. Trudy III Arheologicheskogo sezda. Vol. 2. (pp. 151–157). Kiev. [in Russian].
- Antonovich', V. B.** (1900) Arheologicheskaja karta Volynskoj gubernii [Archeological map of the Volyn province]. Moskva: Tipografija G. Lissnera i A. Greshelja. [in Russian].
- Bakalets, O.** (2017) Skarby Podillia XIV – seredyny XVII st. Dokumenty ta materialy: istoryko-numizmatyчне doslidzhennia. [Treasures of Podillya of the 14th – middle of the 17th centuries. Documents and materials: historical and numismatic research]. Bar – Vinnytsia – Kamianets-Podilskyi – Khmelnytskyi – Kyiv. [in Ukrainian].
- Bakalets, O. A.** (2016). Rol polskoi monety v hroshovomu obihu Podillia (druha polovyna XIV–XVI st.). [The role of the Polish coin in the money circulation of Podillya (second half of the 14th – 16th centuries)]. Visnyk ahrarnoi istorii. Natsionalnyi universytet imeni M. Drahomanova, Natsionalnyi universytet bioresursiv ta pryrodokorystuvannia Ukrainy. Kyiv: Natsionalnyi universytet imeni M. Drahomanova, Natsionalnyi universytet bioresursiv ta pryrodokorystuvannia Ukrainy. [Bulletin of Agrarian History. M. Drahomanov National University, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Kyiv: M. Drahomanov National University, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine]. pp. 63–70. [in Ukrainian].
- Belyashevskiy N.** (1889). Monetnyie kladyi Kievskoy gubernii [Coin treasures of the Kiev province]. Kiev. 149 s. [in Russian].
- Bielaiia, O.** (2013) Arkhivni dzherela pro monetni skarby Kyieva [Archival sources about the coins treasures of Kiev]. Arkheohrafichnyi shchorichnyk Pamiatky, (14), 189–194. [in Ukrainian].
- Bielaiia, O. M. & Rasputina, L. A.** (2020). Kataloh monetnykh znakhidok Kyivshchyny. Kyiv: Lohos. [in Ukrainian].
- Boiko-Gagarin, A., Zayonchkovsji, Y.** (2022). The collection of Professor Serhiy Georgiyovich Kuleshov. Rus'. Lithuania. Horde. Journal of numismatics and sigillography. (10). 90–95.
- Boiko-Haharin, A. S. & Huletskyi, D.** (2018) Skarb svyntsevykh shestyhrannykh zlyvkiv z Chernihivskoi oblasti. Lvivski numizmatychni zapysky. (14–15). 11–14. [in Ukrainian].
- Boiko-Haharin, A. S. & Osypenko, M.** (2018). Znakhidky midnykh monet Vizantii u Kyievi za materialamy kolektsii simi Bohdana ta Varvary Khanenkiv. Proceedings of the conference. Aktualni pytannia numizmatyky v systemi spetsialnykh haluzei

istorychnoi nauky. 21–22 chervnia 2018 r., Medzhybizh – Pereiaslav-Khmelnytskyi – Kropyvnytskyi – Kyiv. pp. 51–53. [in Ukrainian].

- Boiko-Haharin, A. S. & Taranenko, S. P.** (2021a). Krymskyi slid v numizmatytsi Lavry. 30 suzhetiv arkheolohii Kyievo-Pecherskoi Lavry chasiv nezalezhnosti. Ed. S. Taranenko. Kyiv. [in Ukrainian].
- Boiko-Haharin, A. S. & Taranenko, S. P.** (2021b). Monety Volodymyra Olherdovycha. 30 suzhetiv arkheolohii Kyievo-Pecherskoi Lavry chasiv nezalezhnosti. Ed. S. Taranenko. Kyiv. [in Ukrainian].
- Boiko-Haharin, A. S.** (2011). Falshyvi monety u Krymskomu khanstvi druhoi polovyny XV–XVI st. Spetsialni istorychni dystsypliny: pytannia teorii ta metodyky. (18). 25–32. [in Ukrainian].
- Boiko-Haharin, A. S.** (2014). Tekhnolohichni osoblyvosti vykorystannia puansoniv pry karbuvanni monet u XV–XVIII st.: perevahy ta nedoliky. Chasopys ukrainskoi istorii. (28). 37–41. [in Ukrainian].
- Boiko-Haharin, A. S.** (2014a). Monety Tsentralnoi ta Skhidnoi Yevropy XIV–XVII st.: protsesy vyhotovlennia ta falshuvannia: avtoref. dys. ... kan. istor. nauk: 07.00.06 / Boiko-Haharin Andrii Serhiiovych. Kirovohrad, 2014. 22 s. [in Ukrainian].
- Boiko-Haharin, A. S.** (2014b). Monety Tsentralnoi ta Skhidnoi Yevropy XIV–XVII st.: protsesy vyhotovlennia ta falshuvannia: dys. ... kan. istor. nauk: 07.00.06 / Boiko-Haharin Andrii Serhiiovych. Kirovohrad, 2014. 227 s. [in Ukrainian].
- Boiko-Haharin, A. S.** (2016). Monety serednovichnoi Bolharii v kolektsii NMIU. Naukovyi visnyk Natsionalnoho muzeiu istorii Ukrainy. Vol. 1. (1). 215–222. [in Ukrainian].
- Boiko-Haharin, A. S.** (2017) *Tohochasni pidrobky islamskykh monet iz kolektsii V. Hrinkovskoho u zibranni Natsionalnoho muzeiu istorii Ukrainy.* [The counterfeits of the Islamic coins from V. Grinkowsky's collection of the National Museum of Ukrainian History]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho muzeiu istorii Ukrainy.* 2. 187–195. [in Ukrainian].
- Boiko-Haharyn, A. & Korpusova, I.** (2017) Monetno-vahovi zlyvky hryvni ta yikh tohochasni pidrobky z kolektsii Odeskoho arkheolohichnoho muzeiu. [Coin-weight hryvnias ingots and their counterfeits from the collection of the Odessa Archaeological Museum]. *Zapysky otdela numyzymatyky y torevtyky Odesskoho arkheolohycheskoho muzeia.* 3. 120–132. [in Ukrainian].
- Boiko-Haharyn, A. S.** (2014). Yspolzovanye tekhnolohyi yuvelyrnogo dela v falshyvomonetnychestve v epokhu pozdnego Srednevekovia. Proceedings of the conference. *Muzeini chytannia, Materialy naukovoi konferentsii «Iuvelirne mystetstvo – pohliad kriz viky»*, 18–20 lystopada 2013. Kyiv. pp. 479–481. [in Russian].
- Boiko-Haharyn, A. S.** (2015). K voprosu o falsyfykatakhn denezhno-vesovykh slytkov hryven v Kyeveskoi Rusy. *Numyzymatyka y Falerystyka.* (3). 18–19. [in Russian].

- Bojko-Haharyn, A. S.** (2016a). Danhy khana Abdallakha chekanky monetnoho dvora Yanhy-Shehr / Shehr-al-Dzhadyd yz kolleksyy V. P. Hrynkovskoho v sobranyy Natsyonalnoho muzeia ystoryy Ukrainy. Programul si rezumatele comunicarilor. Al XVI-lea simpozion de numismatica. 22–23 septembrie 2016. Chisinau. pp. 29–31. [in Russian].
- Bojko-Haharyn, A. S.** (2016b). Novie dannie o falshyvikh danhakh Uzbek khana chekanky Krima. Proceedings of the conference. «Rasmir: skhidna numizmatyka». III Mizhnarodna naukova konferentsiia. 1–3 serpnia, m. Odesa, 2016. pp. 53–55. [in Russian].
- Bojko-Gagarin, A.** (2019). Monety srednevekovej Moldavii na mirovyh aukcionah. [Coins of medieval Moldavia at world auctions]. Abstract of papers: Al XVIII-lea simpozion de numismatică: Programul și rezumatele comunicărilor, 24–25 octombrie 2019. Chișinău: Muzeul Național de Istorie a Moldovei, pp. 17–22. [in Russian].
- Bojko-Gagarin, A. S.** (2013a). K voprosu o fal'shivih monetah v Krymskom hanstve vo vtoroj polovine XV–XVI vv. Vostochnaja numizmatika v Ukraine: Ulus Dzhuchi, Krymskoe hanstvo i sopredel'nye gosudarstva v HIII–XVIII vv. (3). 79–92. [in Russian].
- Bojko-Gagarin, A. S.** (2013b). O nahode fal'shivogo venecijskogo dukata v Krymu. Proceedings of the conference. Rasmir: Vostochnaja numizmatika – 2011, 29–31 ijulja 2011, Odessa. Kiev. pp. 76–79. [in Russian].
- Bojko-Gagarin, A. S.** (2014). Ispol'zovanie tehnologij juvelirnogo dela v fal'shivomonetnichestve v epohu pozdnego Srednevekov'ja. Proceedings of the conference. Muzejni chitannja, Materiali naukoivoi konferencii «Juelirne mistectvo – pogljad kriz' viki», 18–20 listopada 2013. Kiiv, 2014. S. 479–481. [in Russian].
- Bojko-Gagarin, A. S.** (2015a) Fal'shivye monety Osmanskoj Imperii XV–XIX vekov v Severnom Prichernomor'e [The counterfeit Ottoman empire coins of XV–XIX cent. In the North Black sea coast]. Drynovskiy zbirnyk. [The Drinovsky proceedings]. (8). 95–115. [in Russian].
- Bojko-Gagarin, A. S.** (2015b). K voprosu o fal'sifikatah denezhno-vesovyh slitkov griven v Kievskoj Rusi. Numizmatika i Faleristika. (3). 18–19. [in Russian].
- Bojko-Gagarin, A. S.** (2015c). Kustarnye poddelki venecijskih srednevekovyh monet v Severnom Prichernomor'e. Proceedings of the conference. Numizmaticheskie chtenija Gosudarstvennogo Istoricheskogo Muzeja 2015 goda. 30 nojabrja – 1 dekabrja 2015 goda. Moskva. pp. 138–142. [in Russian].
- Bojko-Gagarin, A. S.** (2015-d). O kustarnyh poddelkah monet Zolotoj Ordy. Rus'. Litva. Orda. (1). 36–40. [in Russian].
- Bojko-Gagarin, A. S.** (2016a). Dangi hana Abdallaha chekanki monetnogo dvora Jangi-Shehr / Shehr-al-Dzhadid iz kolleksii V.P. Grin'kovskogo v sobranii Nacional'nogo muzeja istorii Ukrainy. Programul si rezumatele comunicarilor. Al

- XVI-lea simpozion de numismatica. 22–23 septembrie 2016. Chisinau. pp. 29–31. [in Russian].
- Bojko-Gagarin, A. S.** (2016b). Novye dannye o fal'shivyh dangah Uzbek hana chekanki Kryma. Proceedings of the conference. «Rasmir: shidna numizmatika». III Mizhnarodna naukova konferencija. 1–3 serpnja, m. Odesa, 2016. pp. 53–55. [in Russian].
- Bojko-Gagarin, A. S.** (2017) Fal'shivomonetnichestvo v Central'noj i Vostochnoj Evrope v jepohu Srednevekov'ja i rannego Novogo vremeni [The coin counterfeiting in Central and Eastern Europe in the Middle age and early Modern time]. Kiev: Ukrainskaja konfederacija zhurnalistov. [in Russian].
- Bojko-Gagarin, A. S.** (2021). Sostav metalla penjazej volynskogo knjazja Ljubarta (1340–1384). Bankaŭski vesnik. (700). 29–30. [in Russian].
- Bojko-Haharin, A. S.** (2014). Monety Tsentral'noi ta Skhidnoi Yevropy XIV–XVII st.: protsesy vyhotovlennia ta fal'shuvannia [The coins of Central and Eastern Europe of XIV–XVII centuries: the processes of the production and falsification.]. (Extended abstract of Candidate's thesis). Pereiaslav-Khmel'nyts'kyj. [in Ukrainian].
- Bojko-Haharin, A. S.** (2016) Dorevoliutsijni hazety iak dzherelo vyvchennia istorii muzejnoi spravy v Ukraini [Pre-revolution newspapers as the source of study of history of museology in Ukraine]. Kraieznavstvo, 3/4 (96/97), 134–145. [in Ukrainian].
- Bojko-Haharin, A. S.** (2018) Svidchennia pro monety Halyts'koi Rusi v hazetakh «Halytskaia Rus'» ta «Halychanyn» [The evidences about the coins of Galicia Rus' in the newspapers «Galitskaya Rus'» and «Galichanin»]. L'vivs'ki numizmatychni zapysky, 13. L'viv [in Ukrainian].
- Bolsunovskij, K. V.** (1909). Monety kievskih knjazej XIV stoletija. [Coins of the Kiev princes of the XIV century]. Kiev: Tipo-litografija «Progress». [in Russian].
- Dergacheva, L.** (2009–2010) Cheshskie i galicko-russkie jemissii na territorii Karpato-Dnestrovskogo regiona (XIV–XV cent.). [The Czech and Galician-Rus' emissions on the territory of the Carpathian-Dniester region (XIV–XV cent.)]. L'vivs'ki numizmatychni zapysky. 6–7. 11–13. [in Russian].
- Dergacheva, L. V. & Bojko-Gagarin, A. S.** (2011). Nahodki moldavskih monet s territorii sovremennoj Ukrainy. K voprosu ob jekonomicheskom razvitii moldavskogo srednevekovogo gosudarstva [Finds of Moldovan coins from the territory of modern Ukraine. To the question of the economic development of the Moldavian medieval state]. Proceedings of the conference. “Probleme actuale ale arheologiei, etnologiei și studiului artelor” [Current issues of archeology, ethnology and the study of the arts], 24–26 mai 2011, Chișinau. [in Russian].
- Dergacheva, L. V., Zelenko, S. M.** (2008) Monety Trapezunda s korablekrushenija XIII veka v buhte poselka Novyj Svet. [Trebizond coins from the 13th century

- shipwreck in the bay of the village of Novyj Svet]. Sugdejskij sbornik, III, 425–439. [in Russian].
- Dergaciova, L. & Bojko-Gagarin, A.** (2010). Noi descoperiri de monede moldovenești în regiunea de nord-est a Mării Negre. [New discoveries of the Moldovan coins in the North-Eastern region of the Black Sea coast]. CN 16, 235–249. [in Romanian].
- Dergaciova, L. & Bojko-Gagarin, A.** (2012) New findings of Moldavian coins of 14th – 16th centuries in Central and Western Ukraine. A few remarks on the “Moldavian trade route”. Abstracts of papers: Primul Congres Internațional de Numismatică din România. “Moneda unește națiunile”. [The First International Numismatic Congress in Romania. “Currency unites nations”]. Brașov, pp. 34–36. [in English].
- Dergaciova, L. & Bojko-Gagarin, A.** (2020). Some observations on the metal composition of the Moldovan groats minted by Stephen IV. Revista de Cercetări Arheologice și Numismatice. (6). 407–413.
- Derhachova, L. V. & Boiko-Haharin, A. S.** (2021). «Shtrykhy do portreta» hroshovoho obihu serednovichnykh monet na terytorii Ukrainy (I). Ukrainskyi numizmatychnyi shchorichnyk. (5). 266–319. [in Ukrainian].
- Goly`sh G. M.** (2006). Osnovy` numizmaty`ky` [Basis of numismatics]. Cherkasy`: Cherkas`ky`j CzNTEI. [in Ukrainian].
- Guleckij, D.** (2015) Sostojanie metalla monet Gnivan'skogo klada [The metal consist of the coins of the Gnivan' treasure]. Rus', Litva, Orda v pamjatnikah numizmatiki i sfragistiki, (1), 208–225. [in Russian].
- Guleckij, D., Zajonchkovskij, Ju.** (2015) Gnivan'skij klad nachala 2-j chetverti XV veka [Gnivansky treasure of the beginning of the 2nd quarter of the 15th century]. Rus', Litva, Orda v pamjatnikah numizmatiki i sfragistiki, (1), 163–207. [in Russian].
- Hromov, K. K.** (2004) Monetnyj dvor vtoroj chetverti XV veka “Orda Bazar” v Nizhnem Podneprov'e [Mint of the second quarter of the XV century “Horde Bazaar” in the Lower Dnieper area]. Vostochnaja numizmatika v Ukraine, (1), 34–57. [in Russian].
- Hromov, K. K.** (2007). O monetnoj chekanke na territorii Kievskogo knjazhestva v 50-e gody XIV veka [About coinage on the territory of the Kiev principality in the 50s of the 14th century]. Vostochnaja numizmatika v Ukraine, (II), 60–79.
- Hromova, I., & Hromov, K.** (2012). Voprosy atribucii nahodok mestnyh monet-podrazhanij vtoroj poloviny XIV veka na territorii litovsko-ordynskogo pogranich'ja [Issues of attribution of the finds of local imitation coins of the second half of the 14th century on the territory of the Lithuanian-Horde borderland]. Abstracts of Papers: Mezhdunarodnaja numizmaticheseskaja konferencija. Vil'njus. URL: www.hordecoins.folgat.net/Rpubl_Vilnus-conf-2012.htm [in Russian].
- Karyshkovskij, P. O.** (1971). Nahodki pozdnerimskih i vizantijskih monet v Odesskoj oblasti. [Finds of late Roman and Byzantine coins in the Odessa region]. Materialy

po arheologii Severnogo Prichernomor'ya. [Materials on the archeology of the Northern Black Sea region]. (7). 83–84. [in Russian].

Khromov, K. K. (2019) Blukaiuchy shliakhamy «Via tartarica». (problemy vyznachennia torhovykh shliakhiv dzhuchyds'koi doby na terenakh suchasnoi Ukrainy). [Wandering along the roads «Via Tatarica» (Problems of determining the trade routes of the Juchid era in the territory of modern Ukraine)]. *Ukrainskyi numizmatychnyi shchorichnyk* [The Ukrainian numismatic annual]. 3. 53–66. DOI: 10/31470/2616-6275-2019-3-53-66. [in Ukrainian].

Khromov, K., & Khromova, I. (2015). Mistsevi monety-nasliduvannia druhoi polovyny XIV st. na lytovsko-ordynskykh prykordonnykh terytoriiakh [Local coin-imitation of the second half of the 14th century in the Lithuanian-Horde border areas]. *Ukraina Lithuanica*, (3), 191–203. [in Ukrainian].

Khromova, I. (2008). Do problemy atrybutsii zobrazhennia rodovoho znaku kniaziv Olherdovyichiv [To the problem of attribution of the image of the generic sign of the princes Olgerdovich]. *Spetsialni istorychni dystsypliny: pytannia teorii ta metodyky*, (15), 304–315. [in Ukrainian].

Khromova, I. (2009). Do pytannia pro vplyv dzhuchyds'koi monetnoi tradytsii na formuvannia mistsevoi monetnoi spravy v ukrainskomu Podniprovi seredyny druhoi polovyny XIV st. [To the question of the influence of the Juchid mint tradition on the formation of local mint in the Ukrainian Dnieper in the middle of the second half of the 14th century]. *Ukrainskyi istorychnyi zbirnyk*, (12), 49–59. [in Ukrainian].

Khromova, I. (2010). Sosnytskyi skarb: do pytannia analizu ta klasyfikatsii monet Volodymyra Olherdovyicha [Sosnitsky treasure: on the issue of analysis and classification of coins of Volodymyr Olgerdovich]. *Ukrainskyi istorychnyi zbirnyk*, (13), 22–43. [in Ukrainian].

Khromova, I. (2012). Monetne karbuвання na terytorii Serednoho Podniprovia vid nasliduvan do ofitsiinykh emisii: pytannia ikonohrafii [Coinage in the territory of the Middle Dnieper from imitation to official emissions: iconography issues]. *Ukrainskyi istorychnyi zbirnyk*, (15), 229–237. [in Ukrainian].

Khromova, I. (2013). Do istorii rozvytku karbuвання na ukrainskykh zemliakh: mistsevi nasliduvannia dzhuchyds'kykh monet XIV st. [Towards a History of Coinage Development in Ukrainian Lands: Local Imitation of Juchid Coins (XIV century)]. *Spetsialni istorychni dystsypliny: pytannia teorii ta metodyky*, (22–23), 462–470. [in Ukrainian].

Khromova, I. (2017). “Kniazivska symbolika” u monetnomu karbuванні XIV – pochatku XV st. z terytorii Serednoho Podniprovia [“Prince's symbolism” in the coinage of the XIV – early XV centuries from the territory of the Middle Dnieper]. *Ukrainskyi istorychnyi zbirnyk*, (19), 41–52. [in Ukrainian].

Khromova, I. K. (2011a). Monetna sprava na terytorii Seredn'oho I Nyzhn'oho Podniprovia ta Pivdennoho Pobuzhzhia (druha polovyna XIV – persha chvert' XV

- st.) [Coin production in the Middle and Lower Dnieper regions and Southern Bug region (2nd half of the XIV to 1st quarter of the XV centuries)]. (Extended abstract of Candidate's thesis). Kyiv. [in Ukrainian].
- Khromova, I. K.** (2011b). Nasliduvannia monet Chervonoï Rusi z Serednoho Podniprovia [Red Russia coins-imitation from the territory of the Middle Dnieper]. Spetsialni istorychni dystsypliny: pytannia teorii ta metodyky, (18), 222–225. [in Ukrainian].
- Khromova, I. K.** (2018). Numizmatychni studii v Ukraini: akademichnyi vymir. Istoriohrafichni doslidzhennia v Ukraini. (29). 272–292. [in Ukrainian].
- Klimovskij, S. I.** (2005) Veshhevye klady XII–XIII kak indikator denezhnogo obrashhenija Juzhnoj Rusi [Treasures of the XII–XIII as an indicator of the monetary circulation of Southern Russia]. Sugdejskij sbornik, (2), 145–154. Kiev – Sudak. [in Russian].
- Klymovskiy, S.** (2007). Kyivski monety Volodymyra Olherdovycha: priorytet polityky chy ekonomika? [Kyiv coins of Volodymyr Olgerdovich: priority of politics or economy?]. Istoryko-heohrafichni doslidzhennia v Ukraini, (10), 358–375. [in Ukrainian].
- Komar, O.** (2015). Sribnyk i zlatnyk u systemi hroshovoho rakhunku Rusi. [Sribnyk and Zlatnyk in the system of money account of Russia]. Opus mixtum. 3. 37–85. [In Ukrainian].
- Kotlar, M.** (1975) Znaleziska monet z XIV–XVII w na obszazse Ukrainiskiey SSR [Coin finds from the XIV–XVII centuries on the Ukrainian SSR]. – Wroclaw – Warszawa – Krakow – Gdansk, 1975. [in Polish].
- Kotliar, M.** (1968) Halytska Rus u druhii polovyni XIV – pershii polovyni XV st. Istoryko – numizmatyчне doslidzhennia. [The Galician Rus in the second half of XIV – the first half of XV cent. The historical-numismatic review]. Kyiv [in Ukrainian].
- Kotliar, M. F.** (1971). Hroshovy obih na terytorii Ukrainy doby Feodalizmu. Kyev, 1971. [in Ukrainian].
- Kotliar, M.F.** (2012). Sriblianyk. [Sribnyk]. Entsyklopediia istorii Ukrainy. 9. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. [In Ukrainian].
- Kotljarskiy, N. F.** (1970) Klad monet Vladimira Ol'gerdovicha [The treasure of Vladimir Olgerdovich's coins]. Numizmatika i jepigrafika, (88), 88–101. [in Russian].
- Kotljarskiy, N. F.** (1971). Monety Vladimira Ol'gerdovicha [Coins of Vladimir Olgerdovich]. Numizmatika i sfragistika, (IV), 42–67. [in Russian].
- Kotlyarskiy, N. F.** (1974). Kladoiskatel'stvo i numizmatika. [Treasure hunting and numismatics]. Kyiv: Naukova dumka. [in Russian].
- Kotsur, V. & Boiko-Haharin, A. & Kashperskiy, V.** (2021). Znakhidky piznorymskykh monet v Ukraini: istoriia doslidzhen. Ukrainyskiy numizmatychnyi shchorichnyk. (5). 211–227. [in Ukrainian].

- Kotsur, V.** (2020). Numizmatychnе zibrannia natsionalnoho istoryko-etnohrafichnoho zapovidnyka «Pereiaslav». *Ukrainskyi numizmatychnyi shchorichnyk*, (4), 144–164. <https://doi.org/10.31470/2616-6275-2020-4-144-164>
- Kotsur, V. P.** (2013). Aktualni napriamy ta orhanizatsiini zasady suchasnykh doslidzen serednovichnoi numizmatyky v Ukraini. [Current trends and organizational principles of modern studies of medieval numismatics in Ukraine]. *Naukovi zapysky z ukrainskoi istorii* [The scientific notes of the Ukrainian history]. (33), 3–8. [in Ukrainian].
- Kotsur, V. P.** (2017) *Istoriografiiia ukrainskoho skarboznavstva* [The historiography of the Ukrainian treasureology]. *Ukrainskyi Numizmatychnyi Shchorichnyk*. 1. 15–33. [in Ukrainian].
- Kotsur, V.** (2016) Methodological issues of modern numismatic research: materials of black archeology and scientific research. Abstract of papers: *Studia I Materialy Forum Numizmatyczne, Pieniadz I Mennice*, (1), (pp. 5–9). [in English].
- Kozubovskij, G. A. & Ivakin, G. Ju.** (1991). Novyj klad prazhskih groshej vblizi Kievo-Pecherskogo monastyrja. *Drevnjaja istorija naselenija Ukrainy*. Kiev. [in Russian].
- Kozubovskij, G. A. & Strokov, I. A.** (2001a). Novyj klad prazhskih groshej iz Kievskoj oblasti. Proceedings of the conference. *Devjataja vserossijskaja numizmaticheskaja konferencija*. Velikij Novgorod, pp. 188–189. [in Russian].
- Kozubovskij, G. A.** (1999). Klad prazhskih groshej s kontramarkami iz Kieva. *Stratum Plus*. (6). 153–155. [in Russian].
- Kozubovskij, G. A.** (2005) *O mednyh grivnah*. [About the copper gryvna ingots]. Abstract of papers. *Trinadcataja vserossijskaja numizmaticheskaja konferencija*. pp. 104. [in Russian].
- Kozubovskij, H. & Strokov, O.** (2001b). Novyi skarb prazkykh hroshei z Kyivskoi oblasti. *Numizmatyka i falerystyka*. (17). 48. [in Ukrainian].
- Kozubovskij, H. A.** (2012) Dani numizmatyky pro torhivelni shliakhy v Ukraini v seredyni XIV st. [Numismatics data on trade routes in Ukraine in the middle of the XIV century.]. *Arkheolohiia*, (3), 75–82. [in Ukrainian].
- Kozubovskij, H. A.** (2012). Pro shliakhy nadkhodzhenia prazkykh hroshev do Skhidnoi Yevropy (XIV–XV st.). *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. (5). 39. [in Ukrainian].
- Kozubovskij, H. A.** (2016). Do khronolohii karbuvannia monet Volodymyra Olherdovycha (1362–1394) [On the coinage chronology of Volodymyr Olgerdovych (1362–1394)]. *Arkheolohiia*, 4, 27, 41. [in Ukrainian].
- Kozubovskij, H. A.** (1992). Hroshei, hroshevyy obih Serechn'oi Naddnyprianschyny XIV–XV st. [Money, money circulation of the Middle Dnieper region in the XIV–XV centuries.]. (Candidate's thesis). Kyiv. [in Ukrainian].
- Kozubovskij, H.** (2010). Praz'ki hroshei XIV–XV st. z arkheolohichnykh pam'yatok Ukrayiny [The Prague Grochen from the archeological sites of Ukraine]. *Arkheolohiia* [Archeology], 4, 60–69. [in Ukrainian].

- Kozubovs'kyi, H.** (2012). Pro shlyakhy nadkhodzhennya praz'kykh hroshiv do Skhidnoi Yevropy (XIV–XV st.) [On the ways of receipt of Prague Grochen in Eastern Europe (XIV–XV centuries.)]. *Ukrayins'kyi istorychnyy zhurnal* [Ukrainian Historical Journal], 5, 39–51. [in Ukrainian].
- Kropotkin, V.** (1962). Klady vizantiyskikh monet na territorii SSSR [Treasures of Byzantine coins on the territory of the USSR.]. Moskva. 64 s. [in Russian].
- Kryzaniwskij, A.** (2009) Próba rekonstrukcji nie notowanych skarbów monet XIV–XV wieku na Ukrainie Zachodniej. [The try to reconstruct the unpublished coin treasures of XIV–XV cent. Excavated in Western Ukraine]. *Biuletyn Numizmatyczny*. 3 (335). 161–180. [in Polish].
- Kryzhanivskij, A.** (2013) Novye nahodki prazhskikh groshej na zemljah Ukrainy [The new finds of the Prague groszes on the territory of Ukraine]. (Abstract of papers). *Den'gi, jekonomika i obshhestvo. Mezhdunarodnyj numizmaticheskij simpozium v Koshice (Slovakija). 16–19 maja 2013.* [in Russian].
- Kryzhanivskiy, A.** (2007) Lvivskiy monetnyi dvir u XIV–XV stolittiakh. [The Lviv mint in XIV–XV centuries]. Lviv – 2007. [in Ukrainian].
- Kryzhanivskiy, A.** (2019) Monety Halytskoi Rusy XIV–XV stolit. [Coins of Galician Rus XIV–XV centuries]. Lviv. [in Ukrainian].
- Kryzhanivskiy, A. L.** (2019–2020). Prazki hroshi na zemliakh Halytsko-Volynskoi derzhavy i yikh vplyv na formuvannia monetnoi stopy lvivskoho monetnoho dvoru. *Lvivski numizmatychni zapysky*. (16–17). 21. [in Ukrainian].
- Kuleshov, S.** (2016) De bulo karbovano znaidenu v Ukraini monetu z imenom korolia Harolda? [Where was the coin found in Ukraine named after King Harold minted?]. Abstract of papers: Aktualni problemy numizmatyky v systemi spetsialnykh haluzei istorychnoi nauky» (22–23 chervnia 2016 r.). Kyiv – Kirovohrad – Pereiaslav – Khmelnytskyi. pp. 33–36. [in Ukrainian].
- Kuleshov, S.** (2018) Znakhidky nasliduvan anhliiskyykh monet VIII–XI stolit v Ukraini. [Finds of imitation of English coins of the VIII–XI centuries in Ukraine]. *Zapysky NTSh. Pratsi Komisii spetsialnykh (dopomizhnykh) istorychnykh dystsyplin*. 271. 468–471. [in Ukrainian].
- Kuleshov, S. G.** (2014) Nahodki «skandinavskikh podrazhanij» monetam anglijskogo korolja Jetel'reda II na territorii Ukrainy. [The finds of the «Scandinavian imitations» of the coins of the English king Ethelred II on the territory of Ukraine]. Abstract of papers: Materialy dokladov i soobshhenij mezhdunarodnoj numizmaticheskoy konferencii «Jepoha vikingov v Vostochnoj Evrope v pamjatnikah numizmatiki VIII–XI vv.». Sankt-Peterburg, Staraja Ladoga. (pp. 194–201). [in Russian].
- Kuleshov, S. H.** (2013) Nasliduvannia yevropeiskym denariiam VIII–XI stolit yak ob'ekt numizmatychnoho doslidzhennia [The imitation of the European pennies of VIII–XI centuries as the object of the numismatic research]. *Naukovi zapysky ukraïnskoi istorii*. (33). 22–31. Pereiaslav-Khmelnytskyi. [in Ukrainian].

- Kuleshov, S. H., Boiko-Haharin, A. S.** (2013) Znakhidky falshyvykh denariiv anhliiskoho korolia Etelreda II na terytorii Ukrainy. [The excavations of the counterfeit pennies of the English king Ethelred II on the territory of Ukraine]. Pamiatky: arkhеohrafichnyi shchorichnyk. (14). 163–167. Kyev. [in Ukrainian].
- Majko, V. V.** (2007) Kyrk-Erskij klad gorodishha Chufut-Kale v Jugo-Zapadnom Krymu [Kirk-Ersky treasure of Chufut-Kale ancient settlement in the South-Western Crimea]. Kiev: Akadempriodika. [in Russian].
- Moiseienko, M.** (2018). Khronolohiia znakhidok v Ukraini sriblianykiv typu IV Volodymyra Sviatoslavycha. [Chronology of finds in Ukraine Type 4 of sribnyks of Volodymyr Sviatoslavych]. Ukrainskyi numizmatychnyi shchorichnyk. 2. 32–42. [In Ukrainian].
- Morozov, O.** (2011). Nizhynskyi skarb davnoruskykh sribnykiv 1852 r.: dolia znakhidky. [Nizhyn treasure of ancient Rus' sribnyks of 1852: the fate of the find]. Nizhynska starovyna. 11. 99–104. [In Ukrainian].
- Muzei hroshei:** naukovo-populiarnyi kataloh. [Museum of Money: popular science catalog]. Ed. D. Tolochko, A. Boiko-Haharin, R. Rilov, M.-M. Kostiv. 2021. [in Ukrainian].
- Nechitajlo, V. V.** (1997a) Istoricheskie periody denezhnogo obrashhenija v Ukraine i ih kratkaja harakteristika. [The historical periods of the money circulation in Ukraine and its short characteristics]. Numizmatika i faleristika [The Numismatics and faleristics], (2), 8. [in Russian].
- Nechitaylo V. V.** (1997b). Mini-katalog polsko-litovskih i rossijskih monet, obraschavshihysya na Ukraine v XIV–XVI vv. Numizmatyka i falerystyka – Numismatics and phallerism, 3, 11–22. [in Russian].
- Nechytailo, V. V.** (2019). Hroshovy obih na terytorii Hetmanshchyny (1648–1764). [Money circulation in the territory of the Hetman State (1648–1764)]. (Extended abstract of Candidate's thesis). 15 p. [in Ukrainian].
- Ohui, O.** (2008) Monetni znakhidky na Bukovyni. Systemno-kvanytatyvne zistavlennia. [Coin finds in Bukovina. System-quantitative comparison]. Ed. 2. Chernivtsi: «Ruta». [in Ukrainian].
- Ohui, O. D.** (2004) Obih turetskykh monet ta yikh poznachennia na terytorii Bukovyny ta Moldovy [The circulation of the Ottoman coins and their designation in the territory of Bukovina and Moldova]. Istoryko-heohrafichni doslidzhennia v Ukraini. (7), 234–266. Kyiv, Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. [in Ukrainian].
- Orlik, V.** (2015) *Numizmaticheskiye svidetel'stva torgovykh svyazey yuzhnoruskikh zemel' Velikogo knyazhestva Litovskogo s gorodami gosudarstva Tevtonskogo ordena v Prussii* [Numismatic evidence of trade relations between the South Rus lands of the Grand Duchy of Lithuania and the cities of the state of the Teutonic Order in Prussia]. Numizmatikos rinkiniai: istorines Lietuvos ir su ja susijusiu saliu paveldas. Vilnius, 249–258. [in Russian].

- Orlik, V.** (2012) *Kryžiuočių ir Livonijos Ordinų monetų radiniai Ukrainoje*. Tarptautinė numizmatikos konferencija. Pranešimų tezės. Vilnius, 2012 m. Gegužės 23–25. Vilnius, 175.
- Orlik, V.** (2016) *O nakhodkakh na territorii Ukrainy monet gosudarstv krestonostsev i Latinskogo Vostoka* [On the finds on the territory of Ukraine of coins of the states of the Crusaders and the Latin East]. *Bankaŭski vesnik*, (3), 8–11. [in Russian].
- Orlyk, V. & Boiko-Haharin, A.** (2020) *Monety, peredani z Vseukrainskoho Istorychnoho Muzeiu imeni Tarasa Shevchenka do Derzhavnoho Banku SRSR v 1933–1934 rr.* [Coins transferred from the All-Ukrainian History Museum named after Taras Shevchenko to the State Bank of the USSR in 1933–1934.]. Abstract of papers. «*Utracone kolekcje numizmatyczne*». 6–7 grudnia 2018 r. Warszawa: Zamek Krolewski w Warszawie. pp. 225–237. [in Ukrainian].
- Orlyk, V.** (2011) *Do pytannya zapochatkuvannya monetnoho karbuвання v derzhavakh khrestonostsiv (na prykladi Edes'koho hrafstva)* [On the question of the introduction of coinage in the Crusader states (on the example of the Edessa County)]. *Spetsial'ni istorychni dystsypliny: pytannya teorii ta metodyky*. Zbirnyk naukovykh prats. (18), 157–163. [in Ukrainian]
- Orlyk, V.** (2012) *False Coins of the Teutonic Order State in Prussia in the currency of South-Rus Lands of the Lithuanian Grand Duchy. Pieniadz i systemy monetarne wspolne dziedzictwo Europy*. *Studia i materialy*. Augustow – Warszawa, (pp. 112–115).
- Orlyk, V.** (2013a). *Informatsiyni potentsial WEB-resursiv u numizmatychnykh doslidzhenniakh (na prykladi monet derzhav Khrestonostsiv)* [The informational potential of the WEB-resources (on example of coins of the Crusader States)]. *Arkhivoznavchi ta dzhereloznavchi haluzi znan: problemy vzaiemodii na suchasnomu etapi* [Archival and source knowledge sciences: problems of interaction at the present stage], pp. 129–133. [in Ukrainian].
- Orlyk, V.** (201b) *Monety gosudarstva Tevtonskogo ordena v Prussii v sostave denezhnykh i denezhno-veshchevykh kladov, naydennykh na territorii Ukrainy* [Coins of the state of the Teutonic Order in Prussia as part of monetary and monetary treasures found on the territory of Ukraine]. *Naukovi zapiski z ukrains'koi istorii*: (33), 39–45. [in Russian].
- Orlyk, V.** (2013c) *On the coins of the Teuton knights order in Prussia in hoard of coins or in mistured hoard discovered in Ukraine*. Summaries of lectures presented during the International Numismatic Symposium: Money, economy and society, Kosice, May 16–19, 2013. Kosice, 54–55.
- Orlyk, V.** (2014a) *Falszywy dukat lenny z 1588 roku odkryty na Ukrainie*. *Przeglad Numizmatyczny*. (3). Gdansk, 48.
- Orlyk, V.** (2014) *The Question Of Trade Relations Of Medieval Ukrainian Lands With The Towns Of The Teutonic Order State In Prussia In The Light Of Numismatic*

Sources. Abstracts of the papers. The Second International Numismatics Congress «Stefan The Great And Holly And The Brasov». Brasov, 54–56.

- Orlyk, V.** (2014c) *W sprawie Metodologii badań numizmatycznych* [Recenzja książki A. L. Ponomarev, *Èvolûciâ deneznyh sistem Pričernomor'â i balkan XIII–XV vv.*, Moskva 2011, Izdatel'stvo moskovskogo universiteta, 672 s., ISBN 978-5-211-06307-5.]. *Wiadomości Numizmatyczne*, (LVIII), 259–263.
- Orlyk, V.** (2015a) *Coins of the Teutonic Order contained in the hoard found in the suburbs of the city of Dubno of Rovenska region in march.* *Pruthenia*, (X), Olsztyn, 105–116.
- Orlyk, V.** (2015b) *Do pytannya torhivel'nykh zv'yazkiv volyns'kykh zemel' z mistamy derzhavy Tevtons'koho ordenu v Prussiyi.* [On the issue of trade relations of the Volyn lands with the cities of the Teutonic Order in Prussia]. *Istoriya torhivli, podatkov ta myta: tezy dopovidey IX mizhnarodnoyi naukovoï konferentsiyi*, 29–30 zhovtnya 2015 r. *Kyiv*, 23–25. [in Ukrainian]
- Orlyk, V.** (2015c) *Udział wojsk Zakonu Krzyżackiego w bitwie nad rzeką Worskłą w sierpniu 1399 r. w świetle źródeł numizmatycznych.* *Buletyn Numizmatyczny*, (3), 175–180.
- Orlyk, V.** (2015d) *Znakhidky na Volyni monet banatu Severyn iz symbolikoiu Tevtonskoho ordenu.* [The finds of the banat Severin coins with the signs of the Teutonic Order in Volynia]. *Aktualni problemy numizmatyky u systemi spetsialnykh haluzei istorychnoi nauky: tezy dopovidei III-i mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*, 5–6 lystopada 2015 r. Kirovohrad–Kyiv–Pereiaslav-Khmelnytskyi, 2015. (pp. 46–47). [in Ukrainian].
- Orlyk, V.** (2015f) *Zur Prägung und ikonografie der Kupfermünzen von Fürst Boemund II von Antiochia.* *Münzen & Sammeln*, (11), 35–37.
- Orlyk, V.** (2016a) *A Coin Hoard of Pre-Reform Shillings of the Grand Master Michael Kuchmeister von Sternberg Found in Chernihivschyna.* *Acta Archaeologica Lodziensia*, 62, 93–97.
- Orlyk, V.** (2016b) *Obrizanny shylinh mahistra Tevtons'koho ordenu Mikhaelya Kyukhmeyster fon Shternberha znaydenyy na L'vivshchyni* [A clipped shilling of the master of the Teutonic Order, Michael Kuchmeister von Sternberg, was found in the Lviv Region]. *Aktual'ni problemy numizmatyky u systemi spetsial'nykh haluzey istorychnoi nauky: tezy dopovidey IV-yi mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoi konferentsiyi*, 22–23 chervnya 2016 r. – Kirovohrad–Kyiv–Pereiaslav-Khmel'nyts'kyu, 54–56. [in Ukrainian]
- Orlyk, V.** (2016c) *Rare variety of shilling of the Grand Master of the Teutonic Order Paul von Rusdorf found in volyn region.* *Forum Numizmatyczne: Peniadz i mennice*, (1), 10–14.
- Orlyk, V.** (2016d) *To the question of the identification of the Severin Banat with the symbols of the Teutonic Order.* The Third International Numismatics Congress “Royalty in Romania”. Brasov. (pp. 87–91).

- Orlyk, V.** (2017a) *Mednyye monety Antiokhiyskogo knyazya Boemunda II: ikonografiya i tekhnologiya chekanki* [Copper coins of the Prince of Antioch Bohemond II: iconography and minting technology]. *Bankovskiy vestnik*, (12), 12–14. [in Russian].
- Orlyk, V.** (2017b) *Topohrafiia znakhidok v Ukraini monet derzhavy Tevtonskoho ordenu v Prussii ta yii Livonskoho viddilennia (zvedeni vidomosti po oblastiakh)*. [The topography of the finds of the Teutonic Order in Prussia and its Livonian branch coins in Ukraine (general data through the regions)]. *Ukrainskyi numizmatychnyi shchorichnyk*, 1, 37–74. [in Ukrainian].
- Orlyk, V.** (2018a). *Contemporary counterfeit coins of the Crusader states*. *Forum Numizmatyczne: Studia i Materiały*. (2). 5–17.
- Orlyk, V.** (2018b) *Findings of Coins of the Crusaders' State of Cyprus in Ukraine*. The Fourth International Congress Of Numismatics After Second World War “100 Years Since Great Unification Of Alba Iulia in 1 December 1918”. Abstracts of the Papers. Brasov 10–15 octombrie 2018, 149–150.
- Orlyk, V.** (2018c) *Do pytannya identyfikatsiyi monet Banatu Severyn iz zobrazhennyam cholovichoyi fihury ta khresta u shchytii pid koronoyu* [On the issue of identification of coins of Banat Severyn with the image of a male figure and a cross in a shield under a crown]. *Ukrainskyi numizmatychnyi shchorichnyk*, 2, 81–93. [in Ukrainian].
- Orlyk, V.** (2018d) *Numizmatychni svidchennia torhovelnykh ta viiskovykh zviazkiv ruskykh zemel Velykoho kniazivstva Lytovskoho z derzhavoiu Tevtonskoho ordenu u Prussii*. [Numismatic relics of trading and military relations of the Russian lands of the Grand Duchy of Lithuania with the state of the Teutonic Order in Prussia]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya: Istoriiia* [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. History series]. 1 (136). 54–59. [in Ukrainian].
- Orlyk, V.** (2019a) *Monety derzhavy Tevtonskoho ordenu v Prussii u skarbakh, vyyavlenykh na terytoriyi Ukrayiny (XIX – poch. XXI st.)* [Coins of the state of the Teutonic Order in Prussia in hoards discovered on the territory of Ukraine (XIX – early XXI centuries)]. *Visnyk L'vivskoho universytetu. Seriya istorychna. Spetsvypusk*, 133–143. [in Ukrainian].
- Orlyk, V.** (2019b) *New Facts on Modern Fake Coins of the Crusader States*. *Forum Numizmatyczne: Peniadz i mennice*, (3), 5–18.
- Orlyk, V.** (2019c) *Redkiye raznovidnosti monet gosudarstva Tevtonskogo ordena v Prussii, naydennykh na territorii Ukrainy*. *Bankaŭskiy vesnik*, (12), 24–27. [in Russian].
- Orlyk, V.** (2020) *The Varieties of the Copper Coins of First Group from the Principality of Antioch during the Regency of Tancred of Tarentum*. International Conference The Middle East and Caucasus. Culture, History, Politics. December 17–19, 2020. Abstracts and Proceedings. Tbilisi, 83.

- Orlyk, V.** (2017) *Rzadki wariant szeląga Zakonu Krzyżackiego z Teofipolskiego skarbu* [The rare variant of the Teutonic Order szelag from the Teofipol hoard]. *Biuletyn Numizmatyczny*, 4 (388), 258–263. [in Polish].
- Paskiewicz, B.** (2005). Grosz ruski. Proceedings of the conference: *Hroshovyi obih ta bankivska sprava v Ukraini: mynule ta suchasnist*. Lviv, pp. 98–101, pp. 107–108. [in Polish].
- Petrov, N. I.** (1908). O novootkrytoj kievskoj monete XIV veka [About the newly discovered Kiev coin of the XIV century]. *Sbornik Har'kovskogo istoriko-filologicheskogo obshhestva*, (VIII), 1–6. [in Russian].
- Pivorovych, V. B.** (2009) *Monety i skarby pivdnia Ukrainy* [The coins and treasures of the South Ukraine]. Kherson. [in Ukrainian].
- Pohorilets, O., & Savvov, R.** (2009). Pro novi monety zi znakom Volodymyra Olherdovycha [About new coins with the mark of Volodymyr Olgerdovych]. *Numizmatyka i falerystyka*, 1, 10–11. [in Ukrainian].
- Pokrass, Ju.** (1998) *Novye nahodki drevnejshih russkih monet X–XI vekov* [The new finds of the oldest Rus coins of 10 th – 11 th centuries]. *Numizmatika i faleristika*. 4 (8). 10–12. [in Russian].
- Potyl'chak, O. V.** (2019a). Neopysanyi typ nasliduvannia Dzhuchyds'kym dyrkhemam kintsia XIV stolittia: do problemy atrybutsii numizmatychnoi pamiatky [The Unspecified Type of Imitation of the Juchid Dirhems of the End of the Fourteenth Century: Towards the Problem of Attribution of a Numismatic Monument]. *Abstracts of Papers: Naukova atrybutsiia tvoriv mystetstva, ekspertyza ta otsinka kulturnykh tsinnosti*. (pp. 120–124). Kyiv. [in Ukrainian].
- Potyl'chak, O. V.** (2019b). Ridkisnyi typ nasliduvannia dyrkhemu khana Toktamys'ha z kniazivskym znakom Volodymyra Olherdovycha [A rare type of inheritance of Khan Toktamys'ha's Dirhem with the princely mark of Volodymyr Olgerdovych]. *Abstracts of Papers: Kulturno-istorychna spadshchyna Ukrainy: perspektyvy doslidzhennia ta tradytsii zberezhennia: materialy II Vseukrains'koi naukovo-praktychnoi konferentsii*. (pp. 7–9). Cherkasy. [in Ukrainian].
- Potylchak, O. V.** (2010). Prazkyi hrosh v obihu ukrainskykh zemel: vitchyzniani numizmatychni doslidzhennia XIX – 80-tykh rr. XX st. Proceedings of the conference. *Drahomanivski istorychni studii*. (10). S. 195. [in Ukrainian].
- Pozikhovs'kyi, O., Shust R.** (2005) *Hroshovyy obih na Volyni v XIV–XVII stolittiyakh* (Za materialamy monetnykh skarbiv u fondakh Derzhavnoho istoryko-kul'turnoho zapovidnyka mista Ostroh Rivnens'koyi oblasti) (Dodatok. Opys skarbiv). [The monetary circulation in Volyn in XIV–XVII centuries (On the materials of the hoards in the collection of the State historical-cultural reservation in Ostroh (The description of the hoards in addition))]. *Visnyk L'vivs'koho universytetu: Seriya istorychna*. L'viv: Vydavnytstvo LNU im. I. Franka, 39–40. 543. [in Ukrainian].
- Priadko, O.** (2019) *Znakhidka monety Volodymyra Olherdovycha XIV st. z m. Pereiaslav*. [Find of the coin of Vladimir Olgerdovich of XIV century from

- Pereiaslav]. Novi doslidzhennia pamiatok Kozatskoi doby v Ukrainy. 28. 125–126. [in Ukrainian].
- Prokhnenko, I. & Zhylenko, M.** (2017) Falshyvi monety Serednianskoho zamku. [Counterfeit Coins of Srednyansky Castle]. *Ukrainskyi numizmatychnyi shchorichnyk*. 1. 86–97. [in Ukrainian].
- Pyvovarov S.** (2009) Moldavs'ki monety na terytorii' Bukovyny (znahidky na arheologichnyh pam'jatkah) [Moldovan coins on the territory of Bukovina (finds at archeological sites)]. *Pytannja starodavn'oi' ta seredn'ovichnoi' ystorii', arheologii' j etnologii'* (zbirnyk naukovykh prac'). 2 (28). Chernivci: Prut. 21–35. [in Ukrainian].
- Pyvovarov, S. V.** (2016). Monetna tezavratsiia 1902 r. z terytorii Lavrskoho Bolnytskoho monastyrja. *Mohylianski chytannia*. pp. 166–170. [in Ukrainian].
- Savvov, R.** (2012). Kyivski pivhroshi Volodymyra Olherdovycha [Kyiv half-pennies of Volodymyr Olgerdovych]. *Numizmatyka i falerystyka*, 4, 6–7. [in Ukrainian].
- Savvov, R.** (2016) Podol'skyy poluhroshek y denezhnoe obrashchenye v Podol'skom knyazhestve [The Podolia half-grosz and the monetary circulation in the Podilya principality]. *Bankaŭski vesnik*. 3 (632). 16. [in Russian].
- Shostopal, A.** (2017–2018) Rol i mistse ruskykh hroshykyv u hroshovomu obihu Serednoho Podniprovia v XIV–XV stolittiakh. [The role and place of n money in the money circulation of the Middle Dnieper in the XIV–XV centuries]. *Lvivski Numizmatychni Zapysky*. [The Lviv Numismatic Notes]. (14–15). 19 – 23. [in Ukrainian].
- Shostopal, A. V.** (2014) Nahodki monet X–XI vekov v Cherkasskoj oblasti. [Finds of coins of the X–XI centuries in the Cherkasy region]. Abstract of papers: Jepoha vikingov v Vostochnoj Evrope v pamjatnikah numizmatiki VIII–XI vv. Sankt-Peterburg, Staraja Ladoga 18–20 aprelja 2014 goda. pp. 96–102. [in Russian].
- Shust, R. M.** (2007) Numizmatyka. Istorii hroshovoho obihu ta monetnoi spravy v Ukraini [Numismatics. History of monetary circulation and monetary affairs in Ukraine]. Lviv [in Ukrainian].
- Sokol'skij, V.** (1873) *O narushenijah ustavov monetnyh. Istoriko-juridicheskoe issledovanie*. [About the monetary charters violations. The historical and legal research]. Kiev: *Universitetskaja tipografija*. [in Russian].
- Stoljarik, E. S.** (1997) Essays on Monetary Circulation in the North-Western Black Sea Region. Univ Museum Pubns (1 Oct. 1997). [in English].
- Taranenko, S. & Ivakin, V. & Boiko-Haharin, A. & Kozubovskyi, H.** (2021). Numizmatychna kolektsiia z rozkopok terytorii tserkvy Spasa na Berestovi u 2018–2019 rokakh (poperednie povidomlennia). Proceedings of the conference. Aktualni problemy numizmatyky u systemi spetsialnykh haluzei istorychnoi nauky: tezy dopovidei VI Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 17–18 veresnia 2020 r. Pereiaslav. pp. 100–103. [in Ukrainian].

- Teteria, D. & Priadko, O.** (2016) Znakhidka vizantiiskoi monety na terytorii Pivdenno-Zakhidnoi Pereiaslavshchyny. [Finding of Byzantine coin in the territory of Southwestern Pereyaslav Region]. Abstract of papers: «Aktualni problemy numizmatyky u systemi spetsialnykh haluzei istorychnoi nauky», pp. 26–29. [in Ukrainian].
- Tkhorzhievskiy, R.Y.** (1999). Narysy z Istorii hroshei v Ukraini: (Z davnykh chasiv do suchasnosti) [Essays on Money History in Ukraine: (From Ancient Times to the Present)]. Ternopil, Vyd-vo Karpiuka [in ukrainian].
- Turmys, N. V.** (2005). Istoriohrafiiia numizmatyky Ukrainy period seredn'ovichchia [Historiography of Ukrainian Numismatics in the period of medieval ages]. (Extended abstract of Candidate 's thesis). Lviv. [in Ukrainian].
- Veremeichyk, O. M. & Kozubovskiy, H. A.** (2016). Serednovichnyi monetnyi skarb iz rozkopok Liubecha. *Arkheolohiia*. (1). 64–69. [in Ukrainian].
- Yanov, D.** (2017) Ottoman petty coinage in pre-Ottoman Belgorod, late 14th c. – 1484. *Revista de Cercetări Arheologice și Numismatice*, 3, 345–379. [in English].
- Yanov, D. M.** (2019) Obih monet Osmanskoi imperii u Karpato-Dnistrovskomu rehioni (1381–1691). [Circulation of coins of the Ottoman Empire in the Carpathian-Dniester area (1381–1691)].: (Extended abstract of Czndidates thesis). Kyiv. [in Ukrainian].
- Zaionchkovskiy, Yu. & Tishkin, V.** (2018). Nove nedzhuchydske im'ia na piznodzhuchydskykh monetakh: danhy khana Said-Akhmada II z poznachenniam mistsia karbuвання Khaidar-Bazari. [New non-Juchid name on late Juchid coins: dangi of Khan Said-Ahmad II with the designation of the place of minting Haidar-Bazari]. *Ukrainskyi numizmatychnyi shchorichnyk*. [The Ukrainian numismatic annual]. (2). 70–80; [in Ukrainian].
- Zajonchkovskij Ju.V.** (2013-a). Serebrjanye monety dzhuchidskogo hana Muhammada b. Timura s imenem Mahmud na reverse [Silver Coins of Juchid Khan Muhammad bin Timur with Mahmud's Name on Reverse]. *Stratum plus. Arheologija i kul'turnaja antropologija*. 6. 159-164. [in Russian].
- Zajonchkovskij Ju. V.** (2016a). Dzhuchid Bek-Bulat po dannym pis'mennyh i numizmaticheskikh istochnikov [Reign of Jujid khan Beg Pulad according to written and numismatic sources]. *Zolotoordynskoe obozrenie*. 4, 3, 534–551. [in Russian].
- Zajonchkovskij Ju. V.** (2017). Dangi dzhuchidskogo hana Timura s oboznacheniem mesta chekanki Krym [Dangs of Juchid khan Timur minted in Qrim]. *Stratum plus. Arheologija i kul'turnaja antropologija*. 6, 191–194. [in Russian].
- Zajonchkovskij, Ju. V.** (2013b) Dzhuchidskie serebrjanye monety, otchekanennye ot imeni hana Said Ahmada [Jochi Silver Coins Minted on behalf of Khan Said Ahmad]. *Naukovi zapiski z ukraïns'koï istorii*, (33), 81–87. [in Russian].
- Zajonchkovskij, Ju. V.** (2015) Klad dzhuchidskikh dangov XV veka s berega reki Severskij Donec [The treasure of the Djuchid dangas of the 15th century from the

banks of the Seversky Donets river]. Rus', Litva, Orda v pamjatnikah numizmatiki i sfragistiki, (1), 226–241. [in Russian].

Zajonchkovskij, Ju. V. (2016b). Dangi dzhuchidskogo hana Dervisha chekana Ordu [Dangs of Juchid Khan Dervish minted in Ordu]. Rus', Litva, Orda v pamjatnikah numizmatiki i sfragistiki. (2), 135–141. [in Russian].

Zayonchkovskiy Yuriy, Tishkin Vladimir (2018). A New Non-Jochi Name on Late Jochi Coins: Dangs of Khan Said-Ahmad II with the Mint Name Haydar-bazari. Ukrainskyi numizmatychnyi shchorichnyk, (2), 70–80.

Zharko, V. (2015) Klad falshyvykh histamenoniv i platizhnykh zlyvkiv z Horodetskoho raionu Lvivskoi oblasti [The treasure of false histamine and payment ingots from Gorodotsky district of Lviv region]. Abstract of papers: Aktualni problemy numizmatyky u systemi spetsialnykh haluzei istorychnoi nauky. (pp. 28–31). Kirovohrad–Kyiv–Pereiaslav-Khmelnitskyi [in Ukrainian].